

UDC
UDK 910:378.4 (497.12) »1977, 1978« = 863

DELO INŠTITUTA ZA GEOGRAFIJO UNIVERZE EDVARDA KARDELJA V LETIH 1977 — 1978

Vladimir Klemenčič*

Inštitut za geografijo se je ukvarjal z razvojem in regionalizacijo kulturne pokrajine podeželskega in mestnega tipa kot rezultatom protislovij med družbo in naravo v regionalnem razvoju Slovenije. Nadaljeval je z razvijanjem teorije in metodologije socialne in politične geografije ob raziskavañ regionalnih procesov na celotnem slovenskem etničnem ozemlju v povezanosti s slovenskim zdomstvom in izseljeništvom. Regionalni proces Slovenije so inštitutski sodelavci proučevali z vidika prostorske funkcije in zdiferenciranosti ter stopnje družbene razvitosti med območji znotraj SR Slovenije kot komparativno med območji SR Slovenije in ostalimi deli Jugoslavije ter še posebej z vidika funkcije transnacionalnega planiranja v slovenskem in evropskem alpskem, dinarsko-kraškem, panonskem in severnojadranskem prostoru. Osnovno izhodišče raziskav regionalnih procesov so predstavljali učinki urbanizacije in deagrarizacije na družbeni razvoj in poselitev prostora v pogojih planiranega družbenega razvoja samoupravne socialistične družbe in planiranja v drugih družbenopolitičnih sistemih sosednjih držav, Italije, Avstrije in Madžarske.

Proučevanja so bila usmerjena na vidike celotnega, med seboj povezanega kompleksa prostorskih, socialnih in ekonomskih učinkov človekovega dela in življenja ter diferencirano na vidike regionalnih učinkov posameznih človekovih dejavnosti: dela, bivanja, oskrbe, izobraževanja, prometa in izkoriščanja prostega časa. Z raziskavami smo skušali spoznavati zakonitosti in opredeliti probleme v regionalnem procesu, človekovo okolje in spreminjanje podobe kulturne pokrajine za potrebe družbenega planiranja in izobraževanja.

Pri proučevanju so bili zlasti v ospredju aktualni regionalni procesi v Sloveniji, Jugoslaviji in Evropi ter recentni regionalni procesi, ki so odvisni tudi od intenzivnega prekomejnega regionalnega povezovanja evropskih držav. Poudarek je bil dan raziskavam novega evropskega geografskega fenomena, tipu »obmejne regije«, kot novo nastajajoče regionalne

* Dr., redni univ. prof., PZE za geografijo, Filozofska fakulteta, Aškerčeva 12, 61000 Ljubljana, YU.

enote v procesu urbanizacije in propustnosti odprte meje, z vsemi problemi manj razvitih obmejnih območij, obmejnemu gospodarskemu povezovanju dveh ali več dežel ter reševanju odprtih problemov za ustvarjanje enakih pogojev za razvoj dveh ali več narodnosti v obmejnih, narodnostno mešanih območjih. Z urbanizacijo in deagrarizacijo Slovenije in z njeno vse večjo prostorsko in socialno zdiferenciranostjo ter delitvijo na območja praznejša in koncentracije prebivalstva so bila pri raziskavah v ospredju tudi vprašanja učinkovitosti policentričnega urbanega sistema. Ker ima Slovenija značaj mednarodne tranzitne obmejne regije Jugoslavije, smo nadaljevali s proučevanjem medsebojne prepletenosti učinkov regionalnega razvoja Slovenije v okviru Jugoslavije in soodvisnosti teh od regionalnih procesov v sosednjih obmejnih deželah in širšem evropskem prostoru.

Za izvajanje nalog na raziskovalni, informacijsko-dokumentacijski in muzejsko razstavnih dejavnosti je inštitut v zadnjih dveh letih posvečal veliko pozornost organizaciji dela in razvoju geografije na teoretičnem, metodološkem in aplikativnem področju, interdisciplinarni povezanosti in problemski naravnosti raziskav ter povezovanju na medrepubliški in mednarodni ravni. Razvijali smo tak aspekt raziskav regionalne kompleksnosti, ki nas je vodil k opredelitvi in selekciji vsebine raziskav, ki so nam jo odpirale potrebe družbenega razvoja in z njim povezana tendenca preobrazbe kulturne pokrajine v Sloveniji kot celoti ali v njenih posameznih delih. Z razvijanjem koncepta integralnega družbenega planiranja regionalne, socialne in ekonomske narave se je vse bolj širil krog zainteresiranih porabnikov rezultatov geografskih raziskav, tako na republiški kot občinski ravni. Prisluhnilo smo tudi novim nalogam slovenske geografije pri izobraževanju v osnovni in usmerjeni srednji šoli.

Tak način dela je v zadnjih dveh letih narekoval inštitutu razvijanje ustreznega geografskega informacijsko-dokumentacijskega sistema. Le-ta je s pomočjo rednega izdajanja revialnega geografskega tiska, Geographice Slovenice, Biltena, Geografske bibliografije, s pripravo tematskih kartografskih razstav in šolam namenjenih vodičev razstav ter prek dnevnega časopisja, radia in televizije prenašal rezultate inštitutskega dela vsem zainteresiranim, ki se ukvarjajo s planiranjem in reševanjem prostorskih in regionalnih problemov, z zaščito okolja ter z geografskim izobraževanjem. V obeh letih je inštitut posredoval v ustni in pisni obliki okrog 9085 informacij in krajših ekspertiz.

Izvajanje tako zastavljenega, družbi odprtega in z njenimi potrebami povezanega programa dela, je narekovalo tudi nenehno pomlajevanje in izobraževanje raziskovalnega, tehničnega in administrativnega kadra ter izpopolnjevanje tehnologije in organizacije inštitutskega dela.

Da bi dosegli delovne smotre, smo poglobljali sodelovanje na medrepubliški in mednarodni ravni s posamezniki, institucijami in s sodelovanjem na mednarodnih projektih. Ob programiranju srednjeročnega (1981—1985) in dolgoročnega programa dela (1985—2000) smo se dogovarjali o delovnih programih z institucijami, s katerimi sodelujemo že dalj časa na republiški, medrepubliški in mednarodni ravni. Razširili smo krog zunanjih sodelavcev, ki se z delom uspešno vključujejo v vse dejavnosti in-

štituta, tako na disciplinarnem kot interdisciplinarnem, medrepubliško in mednarodno zasnovanem delu.

Inštitut je izdal štiri številke *Geographica Slovenice* (5, 6, 7, in 8) s problemsko zaokroženo vsebino jugoslovanskih in mednarodnih geografskih simpozijev in srečanj. *Geographica Slovenica* 5¹ je bila posvečena geografiji turizma in regionalno-prostorskemu planiranju. Predstavlja zbornik referatov jugoslovanskega simpozija z mednarodno udeležbo o turizmu in regionalno prostorskem planiranju. *Geographica Slovenica* 6² obsega zbirko referatov o socialnogeografskih aspektih obmejnih območij Slovenije s simpozija ob petnajstletnici inštituta. *Geographica Slovenica* 7³ predstavlja zbirko referatov s slovensko-slovaškega simpozija v Mariboru o urbanizaciji podeželja v Severovzhodni Sloveniji in Slovaški. Pripravili so jo sodelavci katedre za geografijo na Pedagoški akademiji v Mariboru. *Geographica Slovenica* 8⁴ obsega zbirko referatov dveh medinštitutskih simpozijev o problemih obmestnih, obmejnih in narodnostno mešanih območjih, in sicer našega inštituta in Geografskega inštituta Univerze v Frankfurtu, leta 1977 v Frankfurtu, ter našega inštituta in Gospodarskogeografskega inštituta Univerze v Münchnu, ki je bil leta 1978 v Portorožu. Pripravljene so bile tudi trije vodiči: za ekskurzijo slovenskih maturantov iz Celovca po Jugoslaviji⁵ ter po razstavah problemi človekovega okolja v Sloveniji⁶ in učinki potresa v Posočju.⁷

Poleg tega smo izdali še naslednje publikacije: Rezultati dela Inštituta za geografijo Univerze v Ljubljani, ob 15-letnici delovanja, Geografski bibliografiji za leti 1976 in 1977 ter štiri številke *Biltena* v letu 1978. V letih 1977—1978 so inštitutski sodelavci objavili 77 tiskanih del na 570 straneh; od tega števila je bilo objavljenih 15 del na 53 straneh v geografskih revijah ZR Nemčije, Poljske in Italije, eno delo, na 32 straneh, pa v Beogradu.

Inštitutski sodelavci so v obeh letih opravili 24 raziskovalnih nalog, ki so bile povezane z razvijanjem teorije in metodologije socialnogeografskega proučevanja, s problemi človekovega okolja ter izobraževanja, in ki so bile financirane iz skupnega raziskovalnega programa Raziskovalne skupnosti Slovenije.

¹ *Geographica Slovenica* 5. Geografija turizma in regionalno prostorsko planiranje. Jugoslovanski geografski simpozij. Inštitut za geografijo Univerze v Ljubljani, Ljubljana 1977.

² *Geographica Slovenica* 6. Socialnogeografski aspekti obmejnih območij Slovenije. Geografski simpozij ob 15-letnici Inštituta za geografijo Univerze v Ljubljani, Ljubljana 1978.

³ *Geographica Slovenica* 7. II. slovensko-slovaški geografski simpozij, Maribor, 11. — 14. december 1975. Maribor 1978.

⁴ *Geographica Slovenica* 8. Socialnogeografski problemi obmestnih in obmejnih območij. Medinštitutski simpozij Inštituta za geografijo Univerze v Ljubljani in Geografskega inštituta Univerze v Frankfurtu, Frankfurt, 12. — 15. maj 1977, in medinštitutski simpozij Inštituta za geografijo Univerze v Ljubljani in Gospodarskogeografskega inštituta Univerze v Münchnu, Portorož, 21. — 23. februarja 1978. Ljubljana 1978.

⁵ Vodnik po Jugoslaviji in Grčiji za maturante slovenske gimnazije iz Celovca. Ljubljana 1977.

Vodič ekskurzije koroških maturantov po Jugoslaviji. Ljubljana 1978.

⁶ Vodnik »Problemi človekovega okolja v Sloveniji«. Ljubljana, marec 1978.

⁷ Vodnik »Učinki potresa v Posočju«. Ljubljana, maj 1978.

Pod vodstvom pokojnega Medveda in članov redakcijskega odbora, Habiča in Paka, je bilo v tem dveletnem obdobju opravljeno eno od obsežnejših zaključnih del na pripravi Atlasa Slovenije.

Na področju agrarne geografije je opravil raziskavo (Belec⁸) in transformacije podeželja (Kert⁹, Marijan Klemenčič¹⁰ in Piry¹¹), na področju gospodarske geografije z industrializacijo Slovenije (Vrišer¹²) in oskrbo (Pak¹³), na področju izobraževanja, z raziskavo mreže in strukture šol v SR Sloveniji (Domitrovič—Uranjek¹⁴), na področju prometa (Žagar¹⁵), na področju človekovega okolja (Gams in Lovrenčak¹⁶, Napast¹⁷, Plut^{18,19} in Špes^{20,21}), na področju geografije naselij (Ravbar²²), o pokrajinskih posledicah potresa v Posočju (Kladnik in Pak²³) in na področju geografije prebivalstva v Sloveniji (Gosar²⁴ in Miklave²⁵).

V zvezi s proučevanju regionalno-geografskih problemov narodnostne pomešanosti v zamejski Sloveniji je bilo ob sofinanciranju Gospodarske zbornice SR Slovenije in Raziskovalne skupnosti Slovenije opravljenih več raziskav o Kanalski dolini, avstrijski Koroški in Štajerski ter o Porabju na Madžarskem (Kladnik, Marijan Klemenčič, Matjaž Klemenčič, Vladimir Klemenčič, Miklave, Olas, Piry in Wieser²⁶). Za neposrednega uporabnika so bile v inštitutu po naročilu opravljene 4 raziskave: za Izobraže-

⁸ Belec Borut, Prostorski razvoj posebnih kmetijskih kultur na Slovenskem, III. del. (Hmeljarstvo). Inštitut za geografijo Univerze, Ljubljana 1977 (1978).

⁹ Kert Božidar, Socialno-geografska proučitev Pesniške doline s posebnim ozirom na pokrajinsko transformacijo pod vplivom hidromelioracij. Inštitut za geografijo Univerze v Ljubljani, Ljubljana 1977.

¹⁰ Klemenčič Marijan, Sodobni geografski problemi transformacije podeželja na Tržaškem. Inštitut za geografijo Univerze v Ljubljani 1978.

¹¹ Piry Ivo, Preobrazba gorskega sezonsko pastirsko poseljenega slovenskega etničnega področja zunaj SR Slovenije. Inštitut za geografijo Univerze, Ljubljana 1977.

¹² Vrišer Igor, Industrializacija Slovenije. Inštitut za geografijo Univerze, Ljubljana 1977.

¹³ Pak Mirko, Obmejna središča v funkciji oskrbe in potrošnje prebivalstva tostran in onstran meje. Inštitut za geografijo Univerze, Ljubljana 1978.

¹⁴ Domitrovič-Uranjek Darka, Mreža in struktura izobraževanja in zdravstva kot funkcija in element centralnosti krajev regionalnega razvoja in regionalno prostorskega načrta Slovenije v luči policentričnega sistema Slovenije, II. del. Inštitut za geografijo Univerze, Ljubljana 1978.

¹⁵ Žagar Marjan, Regionalni problemi prometa v Sloveniji. Inštitut za geografijo Univerze, Ljubljana 1978.

¹⁶ Gams Ivan in Lovrenčak Franc, Regionalno geografska raziskava Zgornjega Posočja. Nadaljevanje. Pokrajinsko ekološka razčlenitev Zgornjega Posočja. Inštitut za geografijo Univerze, Ljubljana 1978.

¹⁷ Napast Stane, Vpliv kmetijstva na varstvo okolja na primeru Ptujškega območja. (Na primeru območja občine Ptuj). Inštitut za geografijo Univerze, Ljubljana 1978.

¹⁸ Plut Dušan, Preobrazba geografskega okolja v Koprskem Primorju, I. faza. Program raziskav okolja iz geografskega aspekta. Inštitut za geografijo Univerze, Ljubljana 1977.

¹⁹ Plut Dušan, Funkcijsko vrednotenje posameznih pokrajinsko ekoloških dejavnikov na primeru Bele krajine. Inštitut za geografijo Univerze, Ljubljana 1978.

²⁰ Špes Metka, Geografski aspekti degradacije okolja na primeru Celja, II. faza. Program raziskav okolja iz geografskega aspekta. Inštitut za geografijo Univerze, Ljubljana 1977.

²¹ Špes Metka, Geografski aspekti degradacije okolja na primeru Celja, III. faza. Inštitut za geografijo Univerze, Ljubljana 1978.

²² Ravbar Marjan, Razvoj in struktura naselij v Sloveniji. Inštitut za geografijo Univerze, Ljubljana 1977.

²³ Kladnik Drago in Pak Mirko, Regionalno prostorske posledice potresa v Posočju. Inštitut za geografijo Univerze, Ljubljana 1978.

²⁴ Gosar Anton, Opredelitev regionalnega cikla migracij začasno zaposlenih v tujini s posebnim ozirom na odhajanje in vračanje, II. faza. Inštitut za geografijo Univerze, Ljubljana 1977.

²⁵ Miklave Janja in Klemenčič Vladimir, Problemi prebivalstva obmejnih dežel Juljske krajine in Furlanije v Italiji, Koroške in Štajerske v Avstriji ter županije Vas in Zala na Madžarskem. Inštitut za geografijo Univerze, Ljubljana 1978.

valno skupnost Skupščine občine Murska Sobota opredelitev lokacije osnovne šole v Prekmurju (Genorio in Olas²⁷), za Skupščino občine Tolmin o problemih planinskega pastirstva na Tolminskem (Marijan Klemenčič in Piry²⁸), za Projekтивni biro SGP »Kraški zidar« o socialno ekonomskih problemih naselja Orlek pri Sežani (Marijan Klemenčič²⁹), za Gospodarsko zbornico SR Slovenije pa turistični vodič po južni Koroški (Gosar in Vladimir Klemenčič³⁰).

Inštitutska sodelavca Marijan Klemenčič in Vladimir Klemenčič sta na osnovi rezultatov dolgoletnih raziskav sodelovala tudi pri pripravi TV filma »Kanalska dolina«.

V letu 1978 je bila opravljena prva faza raziskav s področja didaktike geografije (Košak, Medved, Olas, Pak Milena, Rus in Vreča³¹).

Inštitut je bil organizator petih geografskih posvetovanj. Ob petnajstletnici obstoja, leta 1977, je v Ljubljani organiziral geografsko posvetovanje o socialnogeografskih problemih obmejnih območij Slovenije. Leta 1978 je v Portorožu organiziral skupaj z Gospodarskogeografskim inštitutom Univerze v Münchnu simpozij »O alpskem prostoru in meji«, v Celju, Velenju in Kopru jugoslovanski simpozij »Geografski problemi življenjskega okolja«, z močno mednarodno udeležbo iz Avstrije, ČSSR, DR Nemčije, Italije, Madžarske, Poljske, SZ in ZR Nemčije, v Ljubljani mednarodno zasedanje Komisije za turizem pri Mednarodni geografski uniji s tematiko »Turizem in meje«, ki so se ga udeležili predstavniki iz Avstrije, ČSSR, Francije, Indije, Italije, Jugoslavije, Poljske in ZR Nemčije ter v Mariboru strokovni del zborovanja slovenskih geografov.

V letih 1977 — 1978 je inštitut organiziral v okviru Republiškega odbora gibanje »Znanost mladini« dva mladinska raziskovalna tabora o socialnogeografskih problemih narodnostno mešanega ozemlja v Prekmurju ter dve ekskurziji po Jugoslaviji za maturante slovenske gimnazije v Celovcu.

Inštitutski sodelavci so z referatj sodelovali na številnih prireditvah v inozemstvu: leta 1977 s tremi referati na simpoziju o sociogospodarskih in prostorskih problemih Slovencev v Italiji (Marijan Klemenčič, Vladimir Klemenčič in Pak), z enim referatom na Koroških kulturnih dnevih (Vladimir Klemenčič), z enim referatom v Duluth-u na simpoziju o jugoslovanskih izseljencih v ZDA (Vladimir Klemenčič) in z enim referatom

²⁶ Kladnik, Marijan Klemenčič, Matjaž Klemenčič, Vladimir Klemenčič, Miklavc, Olas, Piry in Wieser, Informacijske študije o gospodarskih in socialnih razmerah na s Slovenci poseljenih območjih Radgonskega kota v Avstriji, slovenskega Porabja na Madžarskem ter Kanalske doline v Italiji. Inštitut za geografijo Univerze, Ljubljana 1978.

²⁷ Genorio Rado in Olas Ludvik, Lokacija centralne osnovne šole na območju šolskih okolišev Mačkoveci in Puconci. Inštitut za geografijo Univerze, Ljubljana 1978.

²⁸ Klemenčič Marijan in Piry Ivo, Revitalizacija planinskega pašništva na Tolminskem. Inštitut za geografijo Univerze, Ljubljana 1978.

²⁹ Klemenčič Marijan, Raziskava socialnoekonomskih in nekaterih ekonomskih problemov Orleka pri Sežani. Inštitut za geografijo Univerze, Ljubljana 1978.

³⁰ Gosar in Vladimir Klemenčič, Po Koroškem. Inštitut za geografijo Univerze v Ljubljani s sodelavci (I. Cimerman, F. Einspieler in Jože Mally ter M. Dragar in M. Demšar) in Zveza slovenskih organizacij iz Celovca. Izdal: Kompas Jugoslavije za Gospodarsko zbornico SR Slovenije, Ljubljana 1978.

³¹ Košak, Medved, Olas, Pak Milena, Rus in Vreča, Modernizacija vzgojnoizobraževalnega procesa v geografiji. Inštitut za geografijo Univerze, Ljubljana 1978.

na jugoslovanskem kongresu zgodovinarjev v Novem Sadu (Vladimir Klemenčič). Leta 1978 sta se z enim referatom udeležila študijskega posvetovanja o migracijah v Italiji dva sodelavca (Gosar in Vladimir Klemenčič), poljsko-jugoslovanskega seminarja v Warszawi 6 sodelavcev z referati (Belec, Medved, Marijan Klemenčič, Vladimir Klemenčič, Pak in Zagar), simpozija v Primoštenu, »Sodobno stanje zunanjih migracij iz Jugoslavije in njihovo znanstveno proučevanje«, pa štirje sodelavci s koreferati (Genorio, Gosar, Miklavc in Vladimir Klemenčič). Inštitutski sodelavci so aktivno sodelovali v raziskovalnih akcijah ob zasedanju Komisije za okolje pri SEV-u, »Metodika ekonomske in neekonomske ocene vpliva človeka na okolje«, leta 1977 v Ostravi (Plut in Piry), Budimpešti (Špes) in Varni (Vladimir Klemenčič, Pak in Špes), leta 1978 v Bratislavi (Špes), Kursku (Plut in Špes) ter v Warszawi (Marijan Klemenčič). Udeležili so se tudi negeografskih simpozijev, ki so obravnavali sorodne probleme, s katerimi se ukvarja naš inštitut. Tako so se leta 1977 udeležili z referati trije sodelavci »Ljubljanskih ekoloških dni« (Pak, Plut in Špes), brez referatov pa: konference o etnično-jezikovnih skupinah v Videmski pokrajini, v Vidmu leta 1978 (Vladimir Klemenčič), simpozija v Münchnu ob 70-letnici prof. Hartke-ja o problemih stanovanjske izgradnje v razmerju med mestom in podeželjem kot dejavnikom fizične in socialne transformacije mestne regije (Vladimir Klemenčič), posvetovanja Marksističnega centra Univerze v Ljubljani »O aktualnih teoretičnih problemih uresničevanja agrarne politike (Piry) ter IX. mednarodnega simpozija o alpskem pastirstvu v Schliersee na Bavarskem (Vladimir Klemenčič).

V letih 1977 in 1978 so inštitutski sodelavci imeli na raznih geografskih in negeografskih zborovanjih in simpozijih v Sloveniji, Jugoslaviji in inozemstvu skupaj 92 referatov. V Sloveniji 52, Jugoslaviji 4 in v inozemstvu 36 referatov (v Avstriji 2, v Bolgariji 3, ČSSR 2, Italiji 5, na Madžarskem 1, Poljskem 7, SZ 2, ZDA 1 in v ZR Nemčiji 13).

Zemljepisni muzej je pripravil ob priliki inštitutskih, jugoslovanskih in mednarodnih geografskih posvetovanj priložnostne tematsko-kartografske razstave. Te je pripravil tudi šestim ekskurzijam geografov iz tujih univerz, ki so obiskali Jugoslavijo, ter posameznim manjšim skupinam inozemskih obiskovalcev muzeja. Skupaj se je v letih 1977 in 1978 seznanilo z rezultati dela inštituta 7.115 gostov iz Slovenije in Jugoslavije ter 183 gostov iz tujine. Redne in priložnostne razstave si je ogledalo 7.298 obiskovalcev.

**THE WORK PERFORMED IN THE INSTITUTE OF GEOGRAPHY AT
THE EDVARD KARDELJ UNIVERSITY OF LJUBLJANA DURING
1977 — 1978**

Vladimir Klemenčič

(Summary)

The research-work of the Institute of Geography was focused on the development and regionalization of the cultural areas of the countryside and of the urban type as resulting from the interaction of the society and the physical nature in the regional development of Slovenia. Continued attention was paid to the developing of the theory and methodology of social and political geography, specifically in the investigations of the regional processes throughout the Slovene ethnic territory and in connection with the Slovene migrant workers and emigrants. The regional process of Slovenia was studied from the standpoint of the spatial function, differentiation and degree of social development in individual regions within the S. R. of Slovenia in comparison with other parts of Yugoslavia, and in particular from the standpoint of the function of the transnational planning in the Slovene and in the European Alpine, the Dinaric-Karst, the Pannonia, and the North-Adriatic regions. Primary attention in the study of the regional processes was paid to the effects exerted by urbanization and deagrarianization on the social development and on the spread of the population over the area in conditions of planned social development of the self-managing socialist society and in the conditions of planning in different socio-political systems of the neighbouring Italy, Austria and Hungary.

The research-work was oriented towards the aspects of the whole interrelated complex of the spacial, social and economic effects of man's work and life and differentiated into aspects of the regional effects produced by the individual activities of man: work, habitation, supply, education, traffic, leisure-time activities. In our investigations we sought to gain an understanding of the activities. In our investigations we sought to increase our understanding of the pattern underlying the problems of regional process, human environment and of the changing cultural area — with the object of providing answers to the needs emerging in social planning and education.